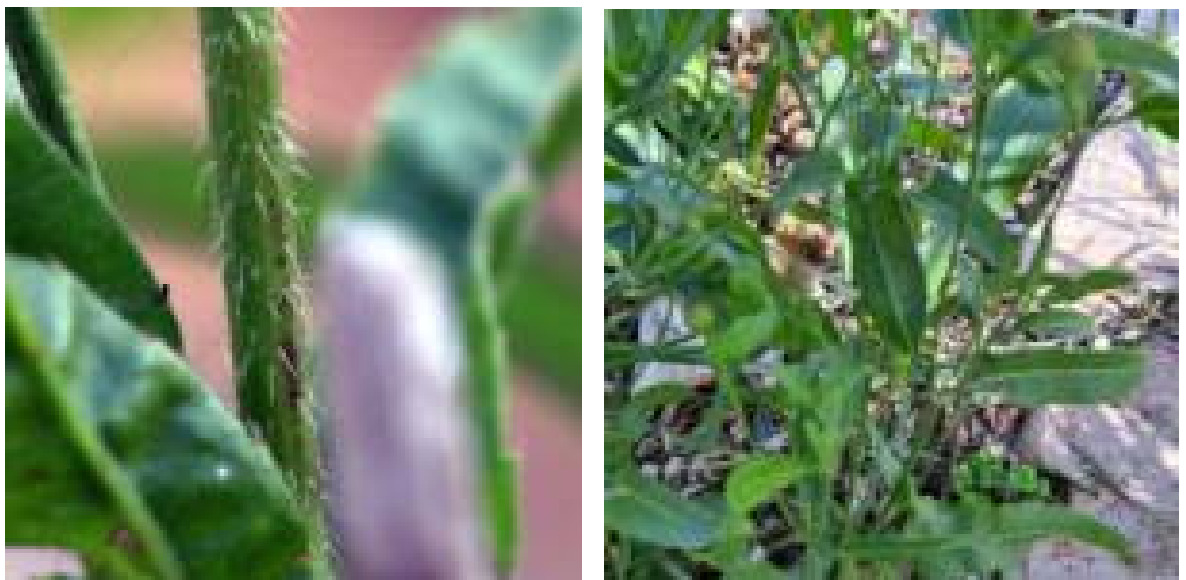

שלמון סורי *Cephalaria syriaca* צמח ח"ש המלווה

שדות חיטה (מאי 2021)

ערגה אלוני

שלמון סורי *Cephalaria syriaca* (L) Scrader, הוא מין חד- שנתי משתייך למשפחת השלמוניים שהיה נפוץ מאד בשטחים זרועי חיטה לפני שנים. הצמח, מתנשא לגובה עד 70 ס"מ, גבעוליו ארוכים זקופים ומצולעים בעלי זיפים דלילים. (Zohary, 1966) הגבעולים מתפצלים דיכוטומית ובראשם תפרחת. העלים אורכם 4-8 ס"מ רוחבם 1-2.5 ס"מ, פשוטים, נגדיים, בעלי שפה חלקה. הפטוטרת קצרה, מורחבת מקושרת לטרף מוארך וחלק בעל קצה מעוגל. העלים הקרובים לתפרחות קטנים יותר.

שלמון סורי, מימין: הצמח גבוה העלים פשוטים. משמאל: הגבעול בעל זיפים דלילים. צילום ערגה אלוני ©

הפרחים מסודרים בקרקפת דמוית ביצה. מצעית הקרקפת עטופה בחפים ירוקים יבשושים, המסודרים בשורות היקפיות. כל חפה מסתיימים במלען מחודד ארכו 2-4 מ"מ. בטרם פריחה מופנים המלענים כלפי מעלה. הפרחים בקרקפת פורחים בהדרגה מלמטה כלפי מעלה. הפרח צינורי מסתיים בכותרת מורחבת, נתון בנזר ירוק שבשפתו שיניים משוננות. הנזר עטוף גביע דמוי ספל ובשפתו 8 שיניים משוננות מחודדות בראשן ושונות באורכן. 4 ארוכות וביניהן 4 קצרות (זהרי 1987: פינברון-דותן, דנין, 1991).

שלמון סורי, מימין: תפרחת לפני פריחה. באמצע: תפרחת נישאת על עמוד גבוה. משמאל: שלב הפריחה בו נראים אבקנים ועלי לבן.
צילום ערגה אלוני ©

הפרח דו מיני, צבעו סגול. צינור הפרח הנתון בנזר אורכו כאורך אונות הכותרת. הכותרת בת 4 עלים שאינם שווים. 3 אונות זקופות שוות בגודלם. אונה תחתונה ארוכה מהם נטויה מטה. אבקנים 4 שווים בארכם, קבועים קרוב לבסיס הצינור, מתארכים עם הבשלתם. הזירים סגולים חופשיים, המאבקים בולטים, מבשילים בטרם הבשיל העלי (פרוטאנדריה). עמוד העלי לבן בולט מהכותרת בהבשילו, הצלקת לא מפוצלת. שחלת הפרח תחתית בת מגורה אחת. האבקה ע"י חרקים. לאחר קמילת הפרח הוא נושר, השחלה תופחת ומתפתח זרעון עטוף במעטפת. הזרעונים מופצים ע"י הרוח, הזרעון מכיל 7.8% לחות, שומן 25.3%, חלבון 15.9%. תמצית שונות, 40.4 סיבים 11.9%. אפר גולמי, 6.5% (Yazicioğlu et al 1978)

שלמון סורי, מימין פרחים שצינורם נתון בנזר. משמאל זרעונים בעלי זיפים הנפוצים ע"י הרוח. צילום ערגה אלוני ©

מחקר אחר שנערך בטורקיה מצא שהזרעים מכילים חומצות שומן ותרבות נדיפות פעילות. תשואת השמן בזרעים היא בין 11.2-24 אחוז.. (Kavak. Baştürk 2020) נוגדת חמצון. חומצות השומן השולטות הן חומצה אולאית וחומצה לינולאית. כ"כ זהו תרכובות נדיפות שונות, המכילות אלקוהולים ואלדהידים. תוצאות מחקר זה הראו שזרעי *Cephalaria syriaca* יכולים להיחשב כחומר גלם חלופי בייצור שמן מאכל, ויכולים לשמש כמקור לנוגדי חמצון טבעיים ותוספי מזון.

שלמון סורי גדל באדמות כבדות בחבל הים תיכוני והוא מלווה שדות מעובדים בגידולי חיטה. בעבר היה נפוץ מאד, זרעיו עברו קואבולוציה - התאמה לזרעי החיטה (שמידע 2005). הם נקצרו עם החיטה והתערבבו בין זרעיה. זיפי מעטפת הזרעים שנטחנו גם הם, הוסיפו טעם לוואי מריר לקמח וטעמו נפגם. כיום, בשל ריסוס השדות בחומר מונע נביטת עשבים שוטים, ירד מספר הפרטים בשדות והצמח מצוי בסכנת הכחדה. המין הקרוב ל**שלמון הסורי** הוא **שלמון יפואי**. מין אחר, **שלמון דק** שנמצא גם הוא בסכנת הכחדה, הוא מין ויקרי של **שלמון סורי** ומחליף אותו בהר יהודה.

הצמח נפוץ בעולם במערב הים התיכון: ספרד פורטוגל וצרפת. מערבה באזור הבלקן בבולגריה אוסטריה וצ'כיה, טורקיה סוריה לבנון א"י ובמזרח: בעירן עירק פקיסטן ארמניה חצי האי ערב ובמצרים. בארץ גדל בחרמון, גליל עליון ותחתון, שרון פלשת עמק יזרעאל, כרמל, שומרון, שפלה, הרי יהודה, צפון הנגב, הר הנגב. טיפוס תפוצתו ים תיכוני אירנו-טורני.

דנין א. 1998. צמחי- הבר בארץ ישראל ותפוצתם. כרטא ירושלים

זהרי מ. 1987. כל עולם הצמחים הוצאת עם עובד (הדפסה שלישית).

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע, א., 2005: צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה

Kavak C. Baştürk A. 2020. Antioxidant activity, volatile compounds and fatty acid compositions of *Cephalaria syriaca* seeds obtained from different regions in Turkey. <https://doi.org>

The Plant list A working list for all Plant species: <http://www.theplantlist.org>

Yazicioğlu AT. Karaali JG. 1978. *Cephalaria syriaca* seed oil. <https://aocs.onlinelibrary.wiley.com>

Zohary, M., 1966: Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. vol 3 p 265

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2021 שלמון סורי *Cephalaria syriaca* צמח ח"ש המלווה שדות חיטה
(מאי 2021), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 8.

[/https://www.kalanit.org.il/cephalaria-syriaca-may-2021](https://www.kalanit.org.il/cephalaria-syriaca-may-2021)

=====

=====